

II

OPINII ASUPRA PREGĂTIRII «SFÎNTULUI ȘI MARELUI SINOD» AL BISERICII ORTODOXE*

PRELIMINARII

Sînt mai mult de cincizeci de ani de cînd ideea convocării unui Sinod preocupă Biserica Ortodoxă¹. Potrivit cu traducerea lui *Catholiki*, în slavonă prin *sobornaia*, în românește prin *sobornicească*, Biserica este conciliară, sinodală. Ea are nevoie de Sinod spre a-și-defini învățătura de credință și spre a se exprima cu toate că poate exista și fără Sinod, în cazul în care adevărurile ei nu sînt contestate, sau în cazul în care ele au fost deja clarificate. Forma sinodală este o formă de conducere a Bisericii și în alte probleme decît cele dogmatice, sub forma generală sau locală.

Nu a fost de la început clar și nu este nici acum, dacă Sinodul în pregătire va fi sau nu ecumenic. Sinoadele ecumenice au fost întotdeauna fenomene excepționale². În orice caz, decizia deja luată, e că el se va numi «Sfînt și Mare Sinod». Că va fi sau nu ecumenic, va putea fi decis ulterior de către acel *consensus ecclesiae dispersae* care operează infailibil în viața Bisericii, deși multe voci se exprimă încă de pe acum că nu va putea fi niciodată ecumenic, pentru motive de ordin obiectiv și anume, în primul rînd, pentru imposibilitatea de a avea în

* Articol apărut în rev. «Ortodoxia», XXIX (1977), nr. 2, și în l. germană, în «Ostkirchliche Studien», 26 B., Heft 4, Dezember 1977, Würzburg.

1. Încă din anul 1920, Miron Cristea, pe atunci Mitropolit Primat al României a propus un Sfînt Sinod ecumenic. *Chestiunea unui nou sinod ecumenic al Bisericilor ortodoxe Răsăritene*, București, 1920; cf. Prof. Liviu Stan, *Cu privire la un viitor sinod ecumenic*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 3—4, p. 586.

2. Nicolas Afanassieff, *Le Concile dans la théologie orthodoxe russe*, în vol. «Sinodica», I. Chambésy-Geneva, 1976, p. 54.

concret un caracter universal, din pricina absenței celor împărțiți ca urmare a despărțirii Bisericilor. Sinodul Bisericii — spune Mitropolitul Meliton al Calcedonului la deschiderea Primei Conferințe Presinodale (21—30 noiembrie 1976, Chambésy) este «o introducere perpetuă în misterele mîntuitoare ale Iconomiei divine». Oricum ar fi el deci, întreaga lui activitate este cel puțin tangențială cu problemele mîntuirii, deci are implicații ecumenice, pentru că mîntuirea nu e o problemă locală.

Așa cum arată Afanasiev, referindu-se mai ales la Biserica Rusă³, Ortodoxia nu are o teologie bine definită a Sinoadelor. Nu există reglementări precise cu privire la criteriile ecumenicității unui Sinod, cu privire la convocare (cine o face), cu privire la alcătuitorul ordinii de zi, cu privire la prezidare, cu privire la compoziție (numai episcopi sau și alte categorii de creștini și dacă vin toți episcopii sau nu, și după ce criterii se aleg etc.), cu privire la durată, cu privire la tehnica desfășurării, și chiar cu privire la obligativitatea deciziilor. Acest lucru este adevărat, dar din aceasta nu trebuie să se înțeleagă, totuși, că nu avem nici un fel de mijloace de orientare, sau că ne-am afla în imperiul bunului plac. Chiar dacă anterior convocării lor nu a existat o doctrină a Sinoadelor și chiar dacă Sinoadele înseși n-au elaborat norme și principii cu privire la ele însele, practica a impus un consens care n-a avut nevoie de reglementări juridice speciale. Atunci cînd au existat probleme reale, care necesitau o consultare la scara cea mai largă, și decizii categorice cu autoritate generală, s-au găsit fără dificultate mijloacele de a organiza totul în modul cel mai fericit.

Tot practica a impus și consfințirea deciziilor, ratificîndu-le obligativitatea definitivă și universală, infailibilitatea, prin *consensus ecclesiae*, deși nici pentru modul cum operează consensul nu există criterii precise. Nu a hotărît nimeni cine exprimă consensul, cum și în cît timp, dar ori de cîte ori unele decizii n-au întrunit condițiunile interne de validare, absența consensului s-a făcut la timp simțită: sinodul în cauză și-a pierdut calitatea ce și-o arogase și hotărîrile lui au căzut în desuetudine. Lucrarea aceasta e mai degrabă o lucrare a Sfintului Duh, activ în viața Bisericii, care folosește criteriile pe care numai El și le cunoaște și care singure sînt în stare să pună pe ceva pecetea adevărului. Criteriile noastre ar fi oricum exterioare și amenințate de subiectivitate. În ordinea spiritului nu se pot impune și legifera criterii formale care să decidă asupra adevărului, pentru că esența adevărului spiritual este diferită de cea a adevărului contingent logicii și în general sis-

3. *Idem*, p. 44.

temului de criterii precise pe care, mai mult sau mai puțin, le putem ști cum operează⁴.

Cu toate că piedici de natura aceasta s-au făcut simțite și în legătură cu intenția Bisericii Ortodoxe de a organiza în vremea noastră un Sinod, ele nu au constituit obstacole de netrecut. S-a constatat că știm totuși suficient de multe lucruri despre un sinod, ca să-l putem organiza. A fost trecută repede bariera problemei «cine îl convoacă», și vor fi trecute tot atât de ușor și celelalte: prezidarea, compoziția etc. De altfel, profesorul român Liviu Stan arăta că unele criterii de orientare există totuși în tradiția Bisericii. Spre exemplu, știm că nici un episcop eterodox, schismatic sau eretic, nu poate fi invitat la un sinod ecumenic. Știm de asemenea că, toți episcopii în comuniune cu Biserica, cu succesiune apostolică, sînt membri de drept ai Sinodului ecumenic. Dar nu și cei care, chiar dacă au succesiune apostolică, nu mărturisesc dreapta credință. După cunoscutul profesor de Drept bisericesc Liviu Stan, episcopatele eterodoxe nu sînt membre de drept ale Sinodului ecumenic. Acești episcopi eterodoși pot fi invitați la un Sinod ecumenic numai în calitate de penitenți⁵. După teologul rus Macarie, la un sinod n-ar putea participa decît episcopi, căci «numai sinodul episcopilor poate avea putere asupra episcopilor»⁶.

În trecut, sinoadele ecumenice au fost convocate de împărat. Dar nu din cauza dispariției împăratului nu s-au mai întrunit sinoade. Și apoi, între 787 și 1453 mai exista încă împărat la Bizanț și totuși, aproape 700 de ani nu s-a mai convocat nici un sinod care să aibă calitate ecumenică.

În privința convocatorului, prof. Liviu Stan crede că în lipsa împăratului, astăzi, sarcina cade în seama colegiului căpeteniilor celor mai importante scaune din Biserică, cele apostolice, în frunte cu Scaunul de Constantinopol, dar, din acest colegiu trebuie să facă parte și căpeteniile Bisericilor autocefale ortodoxe de astăzi, deoarece scaunele apostolice nu au nici un fel de primat. De altfel, în istorie, ordinea lor a fost

4. Se știe că, potrivit învățăturii ortodoxe, hotărârile în materie de credință ale sinoadelor ecumenice, nu sînt infailibile «ex sese», ci numai «ex consensu ecclesiae». Părerile teologilor, deoarece nu avem o hotărîre sinodală în privința aceasta, diferă totuși. Pentru Andrusos și V. Șesan, hotărârile sinoadelor ecumenice sînt infailibile «ex sese». Șt. Țankov, S. Bulgakov, Liviu Stan spun însă că infailibilitatea vine prin recepție, prin «consensus fidelium» sau «consensus Ecclesiae dispersae». Vezi Pr. Prof. Liviu Stan, *Probleme de ecclesiology*, în «Studii teologice», II (1954), p. 310—311; Dan Dumitrescu, *Bisericile creștine și sinodul ecumenic*, în «Ortodoxia», XXVI, nr. 3, 1974, p. 501.

5. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *Cu privire la un viitor sinod ecumenic*, «Ortodoxia», IV (1959), nr. 3—4, p. 598.

6. Cf. N. Afanasiev, *op. cit.*, p. 51.

diferită de la o epocă la alta⁷. Până la 1053, și catolicitatea formală mai exista încă, și totuși au fost 300 de ani în care nu s-a mai convocat nici un Sinod ecumenic. Poate că pentru aceleași motive nu se mai încearcă o asemenea convocare nici după 1453 până în zilele noastre.

Ar trebui să ne întrebăm imediat: pentru care motive? Nu există un răspuns clasic, autorizat, la întrebarea aceasta. Și cine l-ar fi putut da, ca să fie «autorizat»? Există răspunsurile teologilor și ale istoricilor și desigur toate cuprind părți de adevăr. Cele mai multe se referă la absența acelor teme majore controversate care au motivat cele Șapte Sinoade Ecumenice, teme legate direct de viața duhovnicească a credincioșilor, de mîntuire, de articole de credință, prin urmare de viață și de moarte spirituală. Era epoca în care se cristalizau adevărurile de credință și sinoadele erau catalizatorul care definitivă formula. Cu cele șapte sinoade, toate adevărurile necesare pentru mîntuire fuseseră precizate. Le avem desigur în vedere și pe cele care au fost limpezi dintotdeauna, din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, care nu au avut nevoie să fie precizate sau proclamate prin sinoade.

Și atunci, de ce acum un nou Sfînt și Mare Sinod cu atribute evidente de Sinod ecumenic? Au apărut probleme noi de doctrină, care pun în discuție mîntuirea credincioșilor și cer o soluție urgentă? E deajuns să aruncăm o privire asupra listei temelor propuse la Conferința Panortodoxă Rhodos I pentru a ne da seama că nu s-a avut în vedere așa ceva. Lista de la Rhodos I e o tablă de materii a unui manual obișnuit de teologie de nivel mediu⁸. Nu e o listă de probleme.

7. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *Cu privire...*, loc. cit., p. 599—600; Petre Coman, *Problema Sinodului Ecumenic în discuțiile interortodoxe din veacul al XIX-lea*, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 1, p. 77—86; Pr. Prof. I. Coman, *Sinoadele ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii*, în «Ortodoxia», XIV (1962), nr. 3, p. 292—304; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Organizarea sinodală a Bisericii Ortodoxe în paralelă cu cezaropatismul romano-catolic*, în «Studii teologice», II (1950), nr. 9—10.

Cu privire la ordinea fluctuantă a scaunelor patriarhale, Prof. Teodor M. Popescu, *Importanța istorică a Sinodului IV ecumenic*, în «Ortodoxia», III (1951), nr. 2—3, p. 259.

8. Iată lista alcătuită la Rhodos I:

I. CREDINȚĂ ȘI DOGMĂ:

A) Definirea noțiunii de dogmă din punct de vedere ortodox;

B) Izvoarele revelației divine;

C) Texte simbolice în Biserica Ortodoxă; Noțiunea, autoritatea Bisericii.

II. CULTUL DIVIN: a) Ortodoxia și Biblia; b) Uniformizarea tipicului și textelor liturgice; c) Participarea mai largă a elementului mirean la viața cultică a Bi-

sericii; d) Studierea mijloacelor pentru sprijinirea și întărirea vieții liturgice în Ortodoxie și a artei ortodoxe tradiționale.

III. ADMINISTRAȚIA ȘI ORDINEA BISERICESCĂ: a) Codificarea Sfîntelor canoane și a dispozițiilor canonice; b) Justiția bisericească și procedura penală bisericească; c) Problema în legătură cu treapta episcopală; d) Viața monahală; e) Readaptarea dispozițiilor cu privire la

1. Voința de sinod

Dacă e adevărat, cum spune O. Clément, că sinoadele s-au reunit în situații tragice, n-am putea spune că o asemenea situație stă la originea propunerilor contemporane de a se organiza un sinod. În trecut, într-adevăr, problemele ce veneau pe agenda unui Sinod Ecumenic provocau pasiuni, lupte, uneori chiar crime⁹. Dar de ce să fi fost tragice în 1920, sau 1925, sau la Vatoped în 1930, sau în vremea noastră când steagul ideii devine fostul patriarh Athenagora? N-au existat aceste situații tragice. Se poate spune fără teama de a greși că, de data aceasta, în mod evident paradoxal, a apărut întâi *ideea de sinod* și pe urmă a început a i se căuta conținutul. S-ar putea spune, simplu și scurt, că avem de-a face cu o *voință de sinod*. Ortodocșii vor să stea de vorbă, vor să se

posturile bisericești la necesitățile epocii contemporane; f) Formarea clerului; g) Impedimente la căsătorie; h) Ținuta clerului; i) Problema calendaristică.

IV. RAPORTURILE BISERICILOR ORTODOXE ÎNTRE ELE: a) Raporturi inter-ortodoxe; b) Autocefalia și autonomia în Biserica Ortodoxă; (1. Proclamarea autocefaliei: Cine este cel ce o proclamă; Premise și condiții; Modalitatea proclamării autocefaliei; Care sînt Bisericile autocefale recunoscute astăzi; 2. Definierea condițiilor pentru recunoașterea unei Biserici ca autonomă); c) Ortodoxia și diaspora. Situația actuală și poziția canonică a diasporei ortodoxe.

V. RAPORTURILE BISERICII ORTODOXE CU CEALALTĂ LUME CREȘTINĂ: a) Studierea modalităților de apropiere și de unire a Bisericilor în perspectiva ortodoxă; b) Ortodoxia și Vechile Biserici Răsăritene mai mici; c) Ortodoxia și Biserica Romano-Catolică; d) Ortodoxia și Bisericile și confesiunile provenite din Reformă; e) Ortodoxia și Vechi-Catolicismul; f) Ortodoxia și Mișcarea ecumenică.

9. Spre exemplu, episcopul Proterios a fost omorît de mulțimea fanatică, în bap-tisteriu, după care i s-a purtat cadavrul pînă la hipodrom unde a fost ars (28 martie 457). La Sinoadele III și IV Ecumenic se întîmplă bătăi, ca să nu mai vorbim de Sinodul lui Dioscor de la 449 (Sinodul filihăresc, Efes.), cf. Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 224, 230, 239.

VI. ORTODOXIA ÎN LUME: a) Studierea și găsirea mijloacelor practice pentru întărirea civilizației ortodoxe printre popoarele ortodoxe; b) Răspîndirea învățaturii evangheliei în lume, potrivit tradiției ortodoxe; c) Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la instaurarea idealurilor creștine, a păcii, a libertății, înfrățirii și a dragostei între popoare; d) Dezvoltarea obiceiului pelerinajelor ortodoxe.

VII. TEME TEOLOGICE: a) Iconomia în Biserica Ortodoxă; b) Recunoașterea sfinților și precizarea unei practici bisericești ortodoxe comune; c) Ortodoxia și celelalte religii; d) Modalitățile tradiționale de mărturisire a Ortodoxiei în lume; e) Euthanasia și teologia ortodoxă; f) Incinerarea morților și teologia ortodoxă.

VIII. PROBLEME SOCIALE: a) Biserica Ortodoxă și tineretul; b) Căsătoria și familia; c) Așezăminte sociale, azile, asistența bisericească ortodoxă; d) Ortodoxia și discriminările etnico-rasiale; e) Ortodoxia și problemele creștinilor în regiunile cu transformări sociale rapide.

reîntîlnească, vor să se mai vadă odată solemn, laolaltă, după aproape 1200 de ani. Vor, privind în urmă, să facă un fel de bilanț, privind în prezent să facă o evaluare și, privind în viitor, să-și mai facă unele planuri împreună. E drept că există și câteva probleme mai spinoase care cer clarificări, dar ele n-au apărut pregnant pe agendă de la început și nici nu se mențin în atenția tuturor la același nivel valoric. Se va vedea aceasta și din propunerile de teme care vin și astăzi din partea Bisericii sau a teologilor. Un fel de dibuire în întuneric a caracterizat multă vreme efortul de a se găsi o ordine de zi, pentru că trebuie găsită o ordine de zi. Voința de sinod este unanimă.

Să tragem o primă concluzie : neexistînd acea rațiune majoră, din specia problemelor de mîntuire care să fi cerut imperios sinodul, sinodul nostru nu pornește cu gîndul de a fi ecumenic, pentru că nu răspunde acestui criteriu esențial care i-ar motiva convocarea. Dar nu putem fi sută la sută convinși că el nu va căpăta pe parcurs un caracter ecumenic. Aceasta se va putea întîmpla dacă în desfășurarea lui se vor ivi astfel de probleme și se vor lua astfel de decizii, care să se poată ridica la valoarea celor ce au conferit celor Șapte sinoade calitatea ecumenică pe care o au.

Să mai rămînem puțin tot la problema ordinei de zi. În fond toată tehnica pregătirii pe care a desfășurat-o Secretariatul de la Geneva, Conferința pregătitoare Panortodoxă din 1971, întîlnirile teologilor din 1972 (Chambésy) și 1973 (Creta), ca și Prima Conferință Presinodală din 1976, au fost consacrate numai și numai ordinei de zi. Ani de zile sinodul a fost în căutarea conținutului său, și nu puține eforturi s-au dovedit a fi fost chiar în zadar. Sau poate că nimic nu este în zadar pe drumul spre clarificare. În orice caz toți, Biserici, ierarhi și teologi, au fost în unanimitate de acord, îndată după Rhodos I, că acel Catalog nu era ceea ce trebuia să constituie tema sau temele sinodului. Sînt teme pentru un secol de discuții. Sinoadele ecumenice aveau, în general, pe ordinea de zi o singură temă. Și cîte dezbateri ! De aceea primul cuvînt de ordine însușit de toată lumea din Rhodos I, a fost acela de «revizuire». Se impunea revizuirea catalogului de la Rhodos. Drumul revizuirii a fost și el lung, dacă ne amintim că Rhodos I a avut loc în 1961. Și n-a fost numai lung. A fost și plin de peripeții. Iată cîteva din ele :

2. Istoria temelor după Rhodos I

Așa-numita Rhodos IV, care a avut loc de fapt la Chambésy între 8—16 iunie 1968, a stabilit șase teme ca ordine de zi fermă a viitorului Sinod :

1. *Izvoarele Revelației ;*
2. *Participarea mai largă a elementului laic în viața de cult și în general în viața Bisericii ;*
3. *Readaptarea dispozițiilor bisericești despre post, în conformitate cu cerințele epocii actuale ;*
4. *Impedimentele la căsătorie ;*
5. *Problema calendarului ;*
6. *Iconomia în Biserica Ortodoxă.*

Temele acestea au fost date tuturor Bisericilor spre studiu, fiecare din ele alegînd cîte una sau cîte două teme spre a le trata *in extenso* ca să constituie, cu îmbunătățirile de rigoare aduse cu prilejul discuțiilor din timpul pregătirii, material de prezentat în sinod. Temele au fost lucrate cu multă seriozitate și unele din ele au și apărut sub formă de broșuri în limbile greacă și rusă, cum a fost tema tratată de Biserica Ortodoxă Română, despre *Iconomie* etc.

În 1971, o primă Conferință pregătitoare (De ce aceea a fost numai pregătitoare și aceasta din 1976 e presinodală, e greu de precizat) a analizat la Chambésy referatele asupra celor șase teme și putem spune că s-a făcut atunci o muncă destul de obositoare și nu lipsită de valoare. Referatele au căpătat formă aproape definitivă și au fost trimise Bisericilor spre evaluare. Înainte însă de a se proceda la vreo evaluare, între 24—28 august 1972 se întrunește la Chambésy o comisie de lucru a organizației de tineret creștin *Syndesmos* care, spre surprinderea generală, declară nu numai temele de la Rhodos I, ci și pe cele de la Rhodos IV (cele șase deja studiate în 1971 la Chambésy) ca *inadecvate*. Propune altele :

1. *Eclesiologia ortodoxă și reînnoirea parohiei ;*
2. *Eclesiologia ortodoxă și structura manifestării unității ortodoxe pe scară mondială ;*
3. *Sinodul : natura, necesitatea, agenda lui ;*
4. *Diaspora ortodoxă*¹⁰.

Ceea ce e cu totul nou în aceste propuneri, e că Sinodul era pentru prima oară invitat să reflecteze asupra lui însuși, să elaboreze o doc-

10. Cf. rev. «Episkepsis», Chambésy, Geneva, nr. 72, 3 octombrie 1972.

trină despre Sinod, de lipsa căreia se plînge pe drept cuvînt Afanasiev¹¹. Dar, cum vom vedea mai tîrziu, această temă n-a întrunit alte adeziuni mai tîrziu, și n-a apărut ca atare în nici o altă propunere.

Pe aceeași linie a criticii față de Rhodos I și IV, între 26—31 decembrie 1972 se adună «oficios» la Chambésy cinci teologi, dintre care patru greci : N. Nyssiotis, L. Phidas, S. Papadopoulos, N. Constantinidis, și teologul rus Scobei (de la această întrunire a lipsit Prof. D. Stăniloae care fusese invitat)¹² care, ca și «tinerii» din Syndesmos, constată că cele șase teme nu întrunesc condițiile de urgență și interes spre a figura pe agenda unui Sfînt și Mare Sinod. O muncă uriașă, la care se angajaseră Biserici și comisii de ierarhi și teologi, se dovedea inutilă. Ceea ce e însă important, e că demonstrațiile celor cinci erau într-adevăr bine fundamentate : cu cîteva mici excepții, cele șase teme nu erau teme de importanță majoră și, mai ales, nu puneau probleme conștiinței ortodoxe, dovadă că soluțiile pe care le propuneau în concluzie, nu erau deloc diferite de cele clasice din manualele de teologie existente. Confirmau canoane și practici și o doctrină profesată de mult de către Biserică. Se pare că în această privință sarcina celor cinci teologi n-a fost prea grea. Nu numai pentru că e ușor să critici, ci și pentru că oportunitatea figurării celor șase teme pe agenda Sinodului era foarte ușor criticabilă.

Sarcina cea mai grea pentru cei cinci a început în momentul cînd au trebuit să propună ei înșiși o ordine de zi. Și iată care a fost versiunea lor :

A. OMUL DUPĂ CHIPUL LUI HRISTOS

1. Tezele fundamentale ale antropologiei ortodoxe (sensul îndumnezeirii astăzi);	— canoanele astăzi (Catalog Rhodos III A);
2. Viața în Hristos :	— asceza ortodoxă (postul, monahismul) (Catalog Rhodos III, D.E.);
a) Adunarea euharistică și parohia :	— căsătoria creștină (Catalog Rhodos III G; VIII A);
— restructurarea parohiilor, griji parohiale;	c) Creștinul în lume :
— reinnoire liturgică (cf. Catalog Rhodos II, A. B.);	— Secularizarea;
— reinnoire harismatică (cf. Catalog Rhodos II, C. laicat);	— dreptatea socială, rasismul, pacea (Catalog Rhodos VI, C; VIII B. C. D.);
b) Spiritualitatea ortodoxă :	

11. *Op. cit.*, passim.

12. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii în legătură cu viitorul Sfînt și Mare Sinod Ortodox*, în «Ortodoxia», XXV (1973), nr. 3, p. 430.

B. UNITATEA BISERICII

1. Organizarea Bisericii Ortodoxe :
- a) Raporturile Bisericilor Ortodoxe autocefale între ele și cu Patriarhia Ecumenică (Catalog Rhodos IV A);
 - b) Organizarea sinodală după tradiția canonică a Bisericilor autocefale și autonome (Catalog Rhodos III, B);
 - c) Autocefalia în Biserica Ortodoxă (Catalog Rhodos IV, B);
 - d) Problema mondială a diasporei ortodoxe (Catalog Rhodos IV, C);
 - e) Problema calendarului (Catalog Rhodos III, I);
 - f) Schismele în Biserica Ortodoxă.
2. Biserica Ortodoxă față în față cu lumea creștină (Catalog Rhodos V, VII):
- a) Unitatea Bisericii după tradiția ortodoxă;
 - b) Problema comuniunii cu celelalte Biserici și confesiuni (Catalog Rhodos V, VII)¹³.

În locul celor Șase teme au fost propuse deci alte vreo douăzeci, păstrându-se totuși și trei din cele vechi : postul, căsătoria și calendarul. Un sinod cu o astfel de agendă ar fi trebuit să dureze pe puțin trei luni de zile.

De remarcat preocuparea echilibrată a autorilor, în mod egal de probleme de viață creștină și de organizare bisericească, reușind într-adevăr să dispună o parte din temele de la Rhodos I, într-o suită logică adusă la zi, în cele două împărțiri să le zicem de viață interioară și de viață exterioară a creștinului și a Bisericii, în perspectiva eternă și în cea imediată, pămîntească.

Dar erau aceste teme, ele înșile, teme pentru un Sinod ? Presupunem ele hotărîri noi, absolut necesare, sau aveau să ducă doar la studii cuminiți care, cel mult, ar fi reactualizat învățături cunoscute și practicate de Biserică ? Era nevoie de un sinod pentru a asculta astfel de studii, sau lucrul se putea foarte bine face în conferințe, simpozioane, colocvii, ceva mai reduse ca pretenție și cu mai puține probleme de protocol sinodal ? La aceasta nu e nevoie să răspundem noi. Dar iată ce s-a petrecut în continuare :

Tot în 1972, cinci teologi greci — P. Bratsiotis, P. Trembelas, Const. Muratidis, A. Teodoru și N. Barsiotis — înaintează Sfîntului Sinod al Bisericii Greciei un *Memoriu* în care arată că : un mare Sinod ortodox nu se poate aduna astăzi fără a-și pune problema primatului papal, a reformei, a hirotoniei femeilor, a teoriei ramurilor, a teoriei comprehensive etc.¹⁴. Ei pot, desigur, avea dreptate : deși învățătura orto-

13. Cf. rev. «Epispepsis», nr. 84, 18 septembrie 1973.

14. Cf. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii...*, p. 428.

doxă despre toate acestea este cum nu se poate mai clară, totuși ea nu a fost decretată ca atare de un Sinod ecumenic, sau asemănător unui Sinod ecumenic. Ea a fost demonstrată de teologi, a apărut în *Mărturisirile de credință* ulterioare lui 1054 și Reformei, dar ar fi poate necesară și o pronunțare a unui mare sinod. Sugestia lor nu-și va găsi însă apărători.

Chiar în anul imediat următor, 1973, la un colocviu din Creta, apar și alte critici și alte propuneri complementare. Profesorul Vlassios Pheidias, de la Universitatea din Atena, propune ca sinodul să se lege prin ceva de sinoadele anterioare. El avea deci în vedere posibilitatea ca sinodul să capete formă ecumenică. Propune să se înscrie pe ordinea de zi și o temă asupra credinței. E greu însă să găsești astăzi, după aproape două mii de ani de creștinism, teme noi asupra credinței. Profesorul Pheidias a găsit totuși una: «palamismul și impactul său asupra lumii moderne»¹⁵, relația dintre omul nou și omul natural, implicațiile antropologice ale palamismului în lumea modernă. Tema aceasta avea deja un susținător, dacă nu chiar inițiatorul ei și în profesorul român D. Stăniloae, care preciza cu titlu de părere personală, că sinodul trebuia să se ocupe de energiile necreate¹⁶ poate și cu gândul de a trece această doctrină rămasă doar expresie a unui sinod local, printr-un sinod ecumenic.

Colocviul din Creta (9—13 oct. 1973) sfârșea prin a reduce cele circa 23 de teme ale celor cinci teologi, la una singură, ca temă generală: *Biserica și lumea: cum își poate Biserica asuma lumea și pericolele secularizării ei*. Ecoul Schemei XIII, numită mai apoi *Gaudium et Spes*, era evident în această propunere. Se pune însă întrebarea: Ce ar fi putut ea aduce nou? Desigur o nouă și poate mai bună fundamentare patristică a raporturilor dintre Biserică și lume, dar nu erau de așteptat de la ea îndrăzneli prea mari. Dacă ar fi repetat, fie și numai în parte, concluziile din *Gaudium et Spes*, n-ar fi adus nimănui nici un serviciu. În plus, ar fi plasat Sinodul ortodox în umbra Conciliului Vatican II, printr-o imitație la scară redusă în ceea ce privește tematica.

Față de propunerile celor cinci de la Chambésy, propunerea din Creta era săracă și, limitată numai la atîta, adică la un domeniu teoretic foarte controversat, risca să prezinte o imagine infidelă asupra Ortodoxiei, care ar fi fost judecată global, după niște rezultate asupra unui

15. Cf. I. P. S. Mitropolit Damaskinos, *Discurs inaugural la Prima Conferință Panortodoxă Presinodală*, p. 12 (în actele Conferinței).

16. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii...*, p. 429, 432, 435.

aspect particular al vieții ei. Desigur, în această privință, teama exprimată de noi poate fi exagerată, pentru că sinodul ar fi putut ajunge la rezultate limpezi și necontroversate asupra raportului dintre Biserică și lume. Dar, întrucît ar fi răspuns aceasta, chiar așa, unei necesități vitale de pronunțare a Bisericii, asupra acestui subiect? Practica Bisericii, studiile deja elaborate de teologi, au dat, fără să fie necesar vreun sinod, o anumită direcție bună Bisericii în această privință.

Începînd din 1973, Secretariatul de la Geneva a întreprins călătorii la Bisericile locale spre a se consfătuî asupra noii situații. Din aceste călătorii, se pare că cea mai importantă concluzie ce a fost trasă a fost aceea că accentul trebuie să cadă pe problemele, în chip evident și unanim recunoscut, controversate. Acestea, chiar dacă nu sînt probleme de doctrină și de mîntuire, sînt focare de neînțelegere latentă între grupe de Biserici și trebuie luate măsuri înainte ca să se aprindă focul. Pentru alte teme, oricît de importante în ele inele, dar teoretice, nu era nevoie de un Sfînt și Mare Sinod, ci de adunări mai puțin pretențioase. Acesta a fost de pildă și punctul de vedere al *Constăturii de la București* între delegații Bisericii Ortodoxe Române și Secretariatul pentru pregătirea Sinodului, deplasat în România între 22—28 septembrie 1973.

În 1976 Secretariatul de la Chambésy a întreprins o nouă vizită Bisericilor locale, de data aceasta împreună cu o personalitate recunoscută în Ortodoxie din Patriarhia Constantinopolului, I. P. S. Mitropolit Meliton de Calcedon. Pe lîngă ideile anterioare, au apărut de data aceasta și cîteva idei noi și anume: ca Sinodul să fie de scurtă durată, să trateze teme mai puține și să fie organizat cît mai repede cu putință. I. P. S. Meliton va prezenta aceste idei și la *Prima Conferință Presinodală* de la Chambésy din 1976.

Asupra temelor încă nu se ajunsese la nici un acord dar, după cum se vede chiar din ideile I. P. S. Meliton, rămăsese vie ideea dintru început: *voința de Sinod* cu orice preț.

Trebuie să mai menționăm că paralel cu opiniile exprimate de adunări panortodoxe de episcopi sau de grupuri de teologi, s-au pronunțat cu perseverență și unii teologi izolați, denotînd cît de mult se interesează de evoluția pregătirilor și cîtă importanță acordă sinodului. În esențialul raport pe care l-a prezentat la Prima Conferință Presinodală, 1976, I. P. S. Damaskinos, a făcut, în capitolul II («Trecerea în revistă a literaturii consacrate Sinodului»), o foarte bună prezentare a acestor diverse și adesea destul de contradictorii puncte de vedere. Vom însemna cîteva din ele pe scurt:

— Profesorul Iustin Popovici din Belgrad, consideră convocarea Sinodului drept periculoasă¹⁷. «Personal, nu văd necesitatea absolută de a se convoca un Sinod ecumenic în condițiile actuale. Dacă ea există totuși, momentul actual este cel mai rău ales din toată istoria Bisericii noastre»¹⁸.

El se referă la pregătirea neadecvată, dar și la o anumită incapacitate obiectivă sau subiectivă a episcopatului, de a se exprima pe el însuși. Pe o poziție aproape asemănătoare se situează J. Meyendorf¹⁹. După dînsul temele propuse sînt în general marginale, singura arzătoare fiind *Diaspora* ortodoxă.

— Olivier Clément²⁰ este favorabil sinodului și propune un Sinod *apostolic și pastoral*, care să răspundă unor întrebări ca : «Ce este creștinismul astăzi», «Cum trebuie să fie trăit creștinismul în Biserică»²¹, să se ocupe de rolul tinerilor și al femeilor, de ascultarea liturghiei, de unele întoarceri la practici originare ca sărutul păcii, de revizuirea canoanelor cu privire la post și abstenență, de relațiile cu lumea modernă, de reactualizarea tradiției isihaste²² și de Diaspora, în legătură cu care propune și cinci principii de avut în vedere la discutarea ei²³. Olivier Clément cere, de asemenea, angajarea mai multor teologi în pregătirea sinodului și mai ales a mai multor laici²⁴. El vede faza de reflexiune presinodală ca pe o recepție anticipată a sinodului sub forma pregătirii²⁵ sau, mai exact, ca pe o pregătire a recepției, ceea ce ar constitui o bună asigurare asupra rezultatelor. Tot în faza de reflexiune preciliară ar trebui, după Olivier Clément, să angajăm mai mult poporul lui Dumnezeu în pregătire, angajînd astfel întreaga conștiință ortodoxă într-o lucrare în care toți sînt egal interesați. Ca metodă a acestei angajări, el propune deschiderea în fiecare parohie a unei *Cărți a sinodului*, deschisă tuturor pentru sugestii²⁶. Nu s-ar putea spune că propunerea nu e modernă și democratică. Fără să dea prea multe amă-

17. *Ibidem*, p. 426.

18. Arhim. Iustin Popovici, *Convocarea unui Sinod ecumenic este periculoasă* (în grecește), Atena, 1971.

19. Jean Meyendorf, *Vers un Grand Concile orthodoxe* (tr. de l'anglais et publié dans «Vers l'unité chrétienne», nr. 5, juin, 1972).

20. *Tous préparons ensemble le Concile*, în «Sinodica», I, p. 105 ș.u. și rev. «Contacts», nr. 76, 1971.

21. Olivier Clément, *Tous préparons...*, în «Sinodica», I, p. 109.

22. *Ibidem*, p. 109—116.

23. *Ibidem*, p. 116—118.

24. *Ibidem*, p. 122.

25. *Ibidem*, p. 123—124.

26. *Ibidem*, p. 123.

nunte, Olivier Clément propune și întărirea Secretariatului care se ocupă cu pregătirea ²⁷.

Propunerile Prof. Olivier Clément vin din partea unui entuziast ponderat care cunoaște rolul principiilor și al simbolurilor în viața creștină dar nu ignoră nici latura practică, fără al cărei eșafodaj principiile și simbolurile n-au teren de desfășurare. Accentul său cade mai mult pe pastorală și pe viața creștină în sine. Acestea sînt, bineînțeles, teme importante, dar în ce măsură sînt teme pentru un sinod, se va vedea din opțiunile pe care le va face Prima Conferință Presinodală. Din toate nu va supraviețui decît tema minoră a Postului și tema majoră a Diasporei.

Dar să ne îngăduim aici o părănteză. Întrebarea dacă cutare sau cutare temă este sau nu temă de sinod, ar putea fi lesne contestată prin afirmația că *totul* este temă pentru sinod, tot ce privește viața Bisericii, desăvîrșirea credinciosului, diferitele relații care îi condiționează într-un fel sau altul mîntuirea. E adevărat, dar de data aceasta, e vorba de un sinod care se vrea aproape ecumenic și se numește deja Sfînt și Mare Sinod, adică al întregii Ortodoxii. Numai din rațiuni care au în vedere modalitatea de lucru, caracterul extraordinar al unei asemenea adunări și raritatea evenimentului (el vine după 1200 de ani și cine știe cînd îi va urma altul), se impune o selecționare și o ordine de prioritate. Astfel, un sinod care ar trata despre toate, s-ar îneca în propriile valuri de el stîrnite. Și, pe urmă, în majoritatea problemelor există soluții ecumenice, Sfînții Părinți au dat îndrumări precise; ele trebuie doar reactualizate și mai ales practicate. Cine ar vrea să le practice, ar descoperi că poate face acest lucru fără să aibă nevoie de un Sinod ecumenic care să-i dea îndrumări suplimentare.

Sinoadele locale, adunări de preoți și credincioși, pot oricînd discuta și lua măsuri de îmbunătățiri pe linie pastorală. Bineînțeles că ce poate face un sinod local, ar putea face cu mai mare eficiență și la scară universală un sinod al întregii Biserici, dar trăim într-un veac al selecționărilor, al priorităților și al diviziunii muncii, pentru că s-au înmulțit prea mult solicitările și abia mai pot fi cuprinse. Omului universal de altă dată care știa totul și putea totul, *de omne re scibili et quibusdam aliis* îi ia locul din ce în ce mai mult un om particular, specializat. Dar situația își are și latura ei pozitivă: mai mult ca oricînd înainte, astăzi, omul nu mai poate trăi singur. Depinde tot mai mult

27. *Ibidem*, p. 125.

de alții. Fără voia lui e împins spre comunitate și comuniune, spre conștiința că e parte a unui tot, împreună cu care, vorba lui Alexei Homiacov, se ridică sau cade.

Dar, să ne întoarcem la teologii care comentează cu pasiune sinodul și care avansează păreri în legătură cu pregătirea lui.

Christos Yannaras, ca și Justin Popovici, dar mai puțin radical, se îndoiește de oportunitatea convocării Sinodului «în imediat»²⁸. Stelianos Papadopoulos, criticând aspectul de «manual de catehism» al temelor propuse de Rhodos I, nu acceptă nici cele șase teme propuse de Rhodos IV. S.-Papadopoulos crede că alcătuirea listei de la Rhodos I nu s-a inspirat din tradiția Bisericii, ci din influențe străine, imitând mai ales Conciliul Vatican II, despre ale cărui decrete spune că sînt adevărate manuale de teologie. Ortodocșii, dacă ar merge pe linia lui Rhodos I, n-ar face altceva decît să redacteze mai multe manuale²⁹

El propune să se aleagă una sau două teme principale care să întreseze pleroma ortodoxă, capabile s-o ajute în lupta sa duhovnicească. Se oprește asupra următoarelor subiecte :

1. Raportul dintre omul nou în Hristos și omul natural, în special cel secularizat ;

2. Diaspora ortodoxă care pune în pericol unitatea eclesiologică și sacramentală a Bisericii ;

3. Raportul dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile precalcedoniene, romano-catolică, veche-catolică și anglicană³⁰. Două dintre acestea vor supraviețui în catalogul primei Conferințe Presinodale.

Profesorul Tchedomir Drašković de la Belgrad are o părere cu totul deosebită de a celorlalți, cu privire la ordinea de zi a Sinodului³¹. El crede că numai Sinodul însuși este calificat să-și aleagă temele pe care le va discuta³². Această părere anulează cu totul ideea de pregătire sau o limitează la probleme de protocol, deci de ordin cu totul secundar. Profesorul are dreptate cînd spune că «dacă convocarea sinodului nu răspunde unei nevoi reale, orice pregătire teologică nu va servi la nimic»³³, dar și un sinod fără pregătire ar risca să rămîină doar o dispută asupra agendei.

28. În «To Vima», 26 martie, 1972, cf. I. P. S. Damaskinos, *Discurs...*, nr. 32.

29. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii...*, p. 427.

30. Într-un *Memorandum* din 10 ianuarie 1973 ce se află la Secretariatul din Geneva al Sinodului. Cf. I. P. S. Damaskinos, *Discurs...*, nota 37.

31. «To Vima», 26 martie, 1972, cf. I. P. S. Damaskinos, *Discurs...*, nr. 32.

32. Vezi și H. M. Biedermann, *Un proiect cu multe piedici în legătură cu pregătirea unui Sinod Panortodox*, în «Herder Korrespondenz», nr. 10, 1973, p. 519—524.

33. Cf. I. P. S. Damaskinos, *Discurs...*, p. 20.

Dacă pînă în prezent această problemă a luat deja 16 ani (de la Rhodos I, 1961), și a iscat atîtea controverse, e lesne de închipuit ce s-ar fi întîmplat, dacă s-ar fi intrat de la început într-un Sinod fără nici o pregătire. E adevărat că marile sinoade ce au fixat doctrina ortodoxă n-au comportat atîta pregătire și și-au definit singure tema, dar pe atunci tema era în aer, în mintea tuturor, în preocupările tuturor, așa încît nu mai era nevoie de căutare. Tema impunea sinodul, nu invers. Că ar trebui să fie tot așa și acum, asta e altceva. De data aceasta, tema principală, aceea care corespunde oarecum rolului temei de pe timpul sinoadelor ecumenice, este *Voința de Sinod*. Și nu e lipsită de importanță. Ba chiar dimpotrivă. Fără îndoială că această *voință de sinod* nu este o apariție întîmplătoare și nici o dorință arbitrară. Ea s-a prezentat în fața conștiinței ortodoxe, impusă de multiple necesități urgente care priveau în special unitatea Ortodoxiei, în aspectul ei exterior și în mai mică măsură, dar nu neglijabilă, și pe planul credinței, dacă avem în vedere schismele moderne provocate de orientările politice ale unor grupuri diasporale. Pregătirea are în vedere mai ales concretizarea temelor și selecționarea lor, și abordarea lor în ordinea priorităților celor mai presante.

Atanasie Yevtič³⁴ crede că temele alese înainte de Prima Presinodală nu au importanță pentru mîntuire, deci nu pot da sinodului un caracter ecumenic. După cum se vede, deși hotărîrea a fost de a numi sinodul «Sfînt și Mare Sinod», confuzia rămîne în mințile multor teologi în continuare, și nu cu totul fără motive. Termenul de «Sfînt și Mare Sinod» e ceva inventat ad-hoc; nu are nici un precedent. Asemenea sinoade, cu pretenția de a angaja vocea Bisericii universale, s-au numit în istorie ecumenice. Dificultatea poate însă începe din nou din momentul în care vrem să definim termenul de «Biserică Universală». Aici părerile se împart. După unii, este Biserică universală numai cea care păstrează nealterat adevărul ecumenic hotărît în cele Șapte Sinoade Ecumenice, deci numai Biserica Ortodoxă; aceasta ar îndreptăți denumirea sinodului drept «ecumenic» și anume al VIII-lea. După alții, Biserica universală este întreaga Biserică, deși divizată, mai ales fiindcă nu există vreo hotărîre formală, sinodal-ecumenică, cu privire la o nouă definiție, restrictivă, a Bisericii după despărțirea din 1054³⁵; acest lucru n-ar îndreptăți sinodul, compus numai din orto-

34. În *Tradiție și înnoire în instituția sinoadelor ecumenice*, vol. «Sinodica», I (în grecește.), p. 65, ș.u.

35. Vezi și M. Galitis, *Observații asupra Catalogului temelor viitorului Sfînt și Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe*, rezumatul în «Episkepsis», nr. 195, 9 iulie 1974.

docși, să se numească ecumenic. Se pare că hotărîrea de a numi sinodul în pregătire doar «Sfînt și Mare Sinod», a acordat prioritate celor din urmă.

Dar nu toți teologii urmează cu claritate aceeași linie. Ei continuă să se întrebe mereu dacă sinodul va fi ecumenic sau nu, dacă întrupește calitățile unui sinod ecumenic sau nu, mai ales prin prisma temelor alese pentru ordinea de zi. Problema participării romano-catolicilor la sinod — tot în vederea caracterului ecumenic pe care trebuie să-l aibă — o discută în mod special Prof. Galitis de la Facultatea de teologie din Tesalonic ³⁶. El crede că faptul de a nu se fi preocupat de adunarea laolaltă a romano-catolicilor și a altor denominațiuni creștine, cu care să se discute problemele în litigiu ca de pildă caracterul sacramental al sacerdoțiului, sau Filioque, face ca pregătirea sinodului să fie considerată inadecvată ³⁷.

Episcopul George Wagner de Eudociada (rezident la Paris) consideră că este tocmai momentul ca Ortodoxia să ia poziție în problemele dogmatice și să procedeze la o reformă liturgică. El este de asemenea de părere, împotriva multor teologi greci, că problema *iconomie* este de mare actualitate într-o epocă ecumenică în care reglementarea trecerii non-ortodocșilor la ortodoxie ar trebui să se facă la fel în toate Bisericile ³⁸.

Profesorul D. Stăniloae de la Institutul teologic din București crede că sinodul ar trebui să pună în relief mai ales rolul Sfîntului Duh în viața Bisericii ³⁹ și accentuarea aspectului Bisericii ca și comuniune de rugăciune și iubire. În viziunea sa, sinodul va trebui să aibă însemnătate egală cu a sinoadelor ecumenice ⁴⁰ și, tocmai de aceea, tema lui trebuie să fie în primul rînd de doctrină, deoarece aceasta orientează în special viața Bisericii și îi asigură asistența Sfîntului Duh. După părerea sa Sinodul va trebui să continue «dezvoltarea învățaturii despre energiile necreate», aceasta fiind o temă de doctrină neprecizată încă ecumenic și utilă dezvoltării vieții Bisericii în sensul desăvîrșirii și progresului ⁴¹.

Profesorul D. Stăniloae este împotriva includerii pe agenda sinodului a unor teme care privesc organizarea Bisericii, ca : diaspora, auto-

36. *Ibidem*.

37. *Ibidem*.

38. În «Episkepsis», nr. 92 din 22 VIII, 1973, nr. 83 din 4 IX, 1973 și nr. 84 din 18 IX, 1973. Asupra acestei teme a scris și Dr. Ernst Suttner.

39. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii...*, p. 432.

40. *Ibidem*, p. 433.

41. *Ibidem*, p. 435.

cefalia și autonomia, relațiile cu Patriarhia ecumenică, pe motiv că acestea sînt deja destul de clare conștiinței ortodoxe și nu mai necesită dezbateri sau noi hotărîri ⁴².

Cu totul altă părere are un apusean, H. M. Biedermann, care crede că singura problemă, atît de importantă încît ar putea duce la un eșec al sinodului sau al convocării lui, e tocmai problema diasporei. În 1973, el se îndoia de altfel că sinodul se va ține vreodată ⁴³.

Pr. Prof. D. Stăniloae înscrie însă printre temele necesare *iconomia* și chiar tema Revelației. Aceasta din urmă poate fi actuală și dacă în loc să se studieze scolastic, cum se tem toți că se va face, s-ar studia în perspectiva găsirii de noi mijloace de actualizare în lumina revelației a rolului unificator al Sfîntului Duh, ceea ce «ar putea deschide căi de apropiere între Biserici» ⁴⁴.

În raportul pe care l-a prezentat la Prima Presinodală, I. P. S. Mitropolit Damaskinos arată și concluziile personale asupra celor Șase teme recomandate de Rhodos IV. Este de părere că în afară de tema postului, celelalte nu întruneau condițiile esențiale pentru a fi recomandate pe ordinea de zi, în special pentru că nu presupuneau hotărîri noi, ci puteau doar confirma hotărîri deja exprimate de Biserică. Pro-

42. Pr. Prof. D. Stăniloae scrie: «Nu credem că constituie o problemă definirea autocefaliei Bisericilor naționale sau chestiunea relațiilor lor cu Patriarhia Ecumenică. Relațiile între Bisericile Ortodoxe autocefale sînt statornicite prin tradiție în spiritul sobornicesc propriu Ortodoxiei. Acestui spirit îi este străin orice centralism. În frățietatea acestor Biserici se respectă ordinea onorifică a vechimii, cu un drept de inițiativă recunoscut Patriarhiei de Constantinopol. În acest spirit al frățietății sobornicești a Bisericilor autocefale naționale, tradiția statornicită în epoca contemporană a rezolvat și problema diasporei ortodoxe după următoarele principii:

a) Orice grup național format din emigranți ortodocși într-o țară neortodoxă se află într-o dependență spirituală și canonică de Biserică sa mamă, cu excepția grupurilor grecești, care indiferent din ce autocefalie greacă au emigrat, depind de patriarhul de Constantinopol.

b) Grupurile ortodoxe formate în mijlocul unor națiuni din membrii acelor națiuni, sau al unora care nu aparțin unor Biserici Ortodoxe naționale, pot să-și aleagă în mod liber legătura lor canonică și spirituală cu o Biserică Ortodoxă Autocefală, în funcție de diferite împrejurări (origine misionară, afinitate lingvistică etc.).

c) Dependența aceasta e necesară pînă cînd grupurile naționale de la punctul b s-au consolidat din punct de vedere numeric și ierarhic organizatoric în așa măsură încît pot deveni Biserici autocefale sau independente proprii. Această situație o pot cîștiga și grupurile naționale care depind de vreo Biserică autocefală, prin naționalitatea lor, atunci cînd își pierd caracterul lor național, dar devin suficient de consolidate pentru a avea o organizare sinodală proprie» (*Opinii...*, p. 430—431).

43. H. M. Biedermann, *op. cit.*

44. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii...*, p. 431.

fesorul Karmiris din Atena și Pr. Ciril Argenti din Marsilia ar fi dorit totuși ca din catalogul lui Rhodos IV, *rolul laicilor* să fie menținut pe ordinea de zi ⁴⁵.

3. Prima Conferință Presinodală

Această lungă *aventură a temelor* a provocat totuși reacțiuni mernite să ducă la unele clarificări și la niște măsuri urgente și radicale de restabilire a încrederii în viitorul sinodului. Convocarea Primei Conferințe Presinodale (Chambésy, 21—30 noiembrie 1976) a fost așteptată cu mare nerăbdare și, de foarte mulți, cu multe îndoieli. Opiniile deveniseră atât de diverse, încât mulți prevedeau un eșec. Conferința a avut însă norocul să fie prezidată de un om luminat și energic, practic și eficient în modul lui de lucru, și anume de Mitropolitul Meliton al Calcedonului. A mai avut și norocul ca într-un moment de impas să fie foarte eficientă medierea delegației Bisericii Ortodoxe Române condusă de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei (Din delegație a mai făcut parte și Episcopul Antonie Plămădeală și Pr. Prof. D. Popescu de la Institutul teologic din București).

I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, grăbit parcă să împlinească testamentul nescris, dar bine știut de dînsul, al fostului patriarh Athenagoras care își pusese mari speranțe într-un sinod, a fost în tot timpul lucrărilor Primei Presinodale foarte expeditiv. A trecut repede la decizii, n-a încurajat tergiversările și nu s-a lăsat antrenat în probleme care puteau scoate oricînd la iveală unele piedici. În primul rînd, el a venit la sinod optimist. În al doilea rînd, a venit grăbit, parcă sătul de cei 16 ultimi ani de tergiversări și căutări adesea nesistematice și lipsite de entuziasm. El a imprimat Conferinței o notă de încredere și entuziasm.

Foarte interesant a fost că evidenta lui precipitare n-a stîrnit nici un protest. El a anunțat în *Introducerea* cu care a deschis lucrările, că are în vedere accelerarea convocării și a propus ca toate Bisericile să fie de acord cu întrunirea sinodului *în cel mai scurt timp*. Pentru aceasta pregătirea urma să fie grăbită, ceea ce împunea un *număr limitat de subiecte*. Subiectele fiind limitate, Sinodul urma să fie de scurtă durată. Fiind *de scurtă durată*, temele urmau să nu aibă caracter dogmatic, dar nu numai pentru că n-ar fi fost timp pentru lungi discuții dogmatice, ci și pentru că nu se simte nevoia unei noi *Mărturisiri de*

45. În «Episkepsis», nr. 51 din 28 martie 1972, cf. I. P. S. Damaskinos, *Discurs...* p. 24—25.

înțd. Urma doar să se *interpreteze unele canoane* ca să fie făcute oral aplicabile în condițiile vieții contemporane, atât în ceea ce privește clerul, cât și pe credincioși. De asemenea, Mitropolitul Meliton una să se aibă în vedere, pentru agenda sinodului, acele teme constituie probleme arzătoare ce împiedică funcționarea normală a Bisericii și asocierea Bisericilor locale într-o singură Biserică Ortodoxă. Desigur el nu lăsa deoparte implicațiile angajării ortodoxe în ecumenism și în diferite dialoguri bilaterale cu alte confesiuni, pentru care sunt indicate directive la nivel panortodox și o orientare unitară din partea tuturor Bisericilor locale.

Toate aceste sugestii au fost însușite de delegații celor 13 Biserici Ortodoxe locale prezente la Prima Presinodală⁴⁶. În continuare, Mitropolitul Meliton a supus proiectul ordinei de zi a Primei Presinodale :

**46. Delegații la Prima conferință presinodală au fost următorii :
Pe Patriarhate și Biserici :**

Biserica Ecumenică :

P. S. Mitropolit Meliton de Calcedon

P. S. Mitropolit Paul al Suediei

of. Em. Fotiadis

Biserica Alexandriei :

P. S. Mitropolit Metodios de Axum

S. Episcop Timoteos de Elefsina

S. Episcop Petros de Babylon

Biserica Antiohiei :

P. S. Mitropolit Ignace de Laodiceea

P. S. Mitropolit George de la Muntele

n

Biserica Ierusalimului :

P. S. Mitropolit Ghermanos de Petra

of. Vlassios Fidas

of. Georges Galitis

Biserica Moscovei :

P. S. Mitropolit Filaret de Kiev și

alișia

P. S. Mitropolit Juvenalie de Tula

Belev

S. Episcop Chiril de Viborg

Biserica Serbiei :

S. Episcop Stephan de Dalmația

of. Stoian Gosevici

Biserica României :

P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și

vei

S. Episcop Antonie Plămădeală

Prof. Dumitru Popescu

Patriarhia Bulgariei :

I. P. S. Mitropolit Nicodim de Sliven

I. P. S. Mitropolit Pankratie de Stara-Zagora

I. P. S. Mitropolit Calinic de Vrața

Biserica Ciprului :

I. P. S. Mitropolit Chrisostom de

Paphos

I. P. S. Mitropolit Gregorios de Kyrinia

Prof. A. Mitsidis

Biserica Greciei :

I. P. S. Mitropolit Alexandros de Peristerion

I. P. S. Mitropolit Chrisostom de Chios

I. P. S. Mitropolit Agathangel de Didymothion și Orestiss

Biserica Poloniei :

Prof. C. Egumen Simion Romanciuc

P. C. Nicolae Lenczowski

P. C. Eugène Panke

Biserica Cehoslovaciei :

I. P. S. Mitropolit Dorotei de Praga

P. C. Dr. Iaroslav Suvarsky

Biserica Finlandei :

I. P. S. Arhiepiscop Paul de Finlanda

I. P. S. Mitropolit Ioan de Helsinki

P. C. Ioan Seppala

1. Revizuirea listei temelor Sfântului și Marelui Sinod ;
2. Examinarea metodelor de pregătire a sinodului în ceea ce privește stadiul acestor teme ;
3. Privire generală și evaluarea relațiilor și dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici și confesiuni creștine și cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor ;
4. Studiarea sărbătoririi comune a Paștilor de către toți creștinii în aceeași Duminică.

Ordinea de zi a fost acceptată, după care s-au format trei comisii de lucru.

Primei Comisii, prezidată de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei (România), i s-au repartizat spre studiere și formulare de propuneri, punctele 1 și 2 de pe ordinea de zi⁴⁷ ; celei de a doua comisii

47. COMISIA I s-a ocupat cu revizuirea temelor pentru Sfântul și Marele Sinod și de examinarea metodelor de pregătire a Sinodului. Ea a fost alcătuită din :

I. P. S. Mitropolit Paul al Suediei	confesiuni creștine și cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a fost alcătuită din :
I. P. S. Mitropolit Methodios de Axum	Prof. E. Fotiadis
I. P. S. Mitropolit Ignace de Laodiceea	P. S. Episcop Timotei de Elefsina
I. P. S. Mitropolit Ghermanos de Petra	Prof. George Galitis
I. P. S. Mitropolit Filaret de Kiev și Galiția	I. P. S. Mitropolit Juvenalie de Tula și Belev
Prof. Stoian Gosevici	P. S. Episcop Antonie Plămădeală
I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei	I. P. S. Mitropolit Calinic de Vrața
I. P. S. Mitropolit Pankratie, de Stara-Zagora	Prof. A. Mitsidis
I. P. S. Mitropolit Hrisostom de Paphos	I. P. S. Mitropolit Agathangel de Didymothion și Orestiss
I. P. S. Mitropolit Alexandru de Peristeri	I. P. S. Arhiepiscop Paul al Finlandei
P. C. Egumen Simon Romanciuc	P. C. Pr. Nicolae Lenczewski
I. P. S. Mitropolit Dorotei de Praga	P. C. Pr. Ioan Seppala
I. P. S. Mitropolit Ioan de Helsinki	
Prof. Vlassios Fidas	
Consultanți :	Consultanți :
Prof. Ioan Zizioulas	P. C. Arhimandrit M. Ageorgusis
P. C. Protopop Ștefan Dimșa	P. C. Arhimandrit K. Argentis
P. C. Pr. Prof. Ioan Romanidis	P. Cuv. Arhim. Gundiaev
COMISIA A II-a, Privire generală și evaluarea relațiilor și dialogurilor Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici și	COMISIA A III-A, Studiarea sărbătoririi în comun a Paștilor de către toți credincioșii în aceeași duminică, a fost alcătuită din :
	P. S. Episcop Petros de Babilon
	I. P. S. Mitropolit Georges al Munte-lui Liban
	P. S. Episcop Chiril de Viborg
	P. S. Episcop Ștefan al Dalmației
	P. C. Prof. D. Popescu

prezidată de I. P. S. Mitropolit Paavali al Finlandei, i s-au repartizat punctul 3 și celei de a treia, prezidată de I. P. S. Mitropolit George Khodr (Liban), punctul 4. Fiecare Comisie a avut în compoziție și consilieri.

Evident, munca cea mai grea a revenit Comisiei I și impasul la care ne-am referit mai înainte s-a produs aici, din cauză că unele Biserici cereau ca temele propuse de ele să fie numaidecât incluse pe ordinea de zi a sinodului⁴⁸. Pînă la urmă, I. P. S. Iustin, Președintele Comisiei, a găsit o metodă matematică de selecționare, după ce s-a convenit în principiu că numărul temelor nu trebuie să depășească cifra de zece. Acele propuneri care au apărut pe cele mai multe liste alcătuite de fiecare Biserică și care au putut ocupa primele zece locuri, au fost incluse pe lista Conferinței și, în final, au fost votate în unanimitate de toți delegații. Temele alese au fost următoarele :

1. *Diaspora ortodoxă ;*
2. *Autocefalia și felul în care trebuie proclamată ;*
3. *Autonomia și felul în care trebuie proclamată ;*
4. *Dipticele ;*
5. *Problema noului Calendar ;*
6. *Impedimentele la căsătorie ;*
7. *Readaptarea prescripțiilor bisericești cu privire la post ;*
8. *Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine ;*
9. *Ortodoxia și Mișcarea ecumenică ;*
10. *Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea ideilor creștine de pace, libertate, fraternitate și dragoste între popoare și suprimarea discriminărilor rasiale.*

Biserica Ortodoxă Română a înaintat Conferinței o listă de 15 teme. Dintre acestea, numai patru n-au intrat în lista finală. Unsprezece au fost incluse în cele 10 teme de mai sus, patru din ele fiind concentrate

I. P. S. Mitropolit Nicodim de Sliven
I. P. S. Mitropolit Hrisostom de Hios
P. C. Eugen Hanke
P. C. Dr. I. Suvarski

Consultanți :

P. C. Protopop B. Bobrinski
Prof. G. Bebis
P. C. Pr. Prof. N. Sivarov

48. Spre exemplu, Biserica Ortodoxă Rusă a prezentat o listă de teme pe patru pagini, cu probleme de *Credință și Doctrină, Cult, conducerea Bisericii, Relațiile între Biserici*. Un catalog nou, interesant, dar prea larg.

în punctul 8: relațiile Bisericii Ortodoxe cu restul lumii creștine. În propunerile românești erau specificate confesiunile în teme aparte ⁴⁹.

În ceea ce privește metodologia pregătirii temelor, s-a propus și s-a hotărât să se mențină procedura recomandată de Rhodos IV, adică temele să fie date Bisericilor spre studiu, dar să nu fie prezentate ca teze oficiale ale sinoadelor locale. Să fie considerate propuneri prezentate de Comisii de teologi, spre a se putea pune în discuție ⁵⁰. Experiența cu

49. *Lista temelor propuse de Biserica Ortodoxă Română pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe* (număratoarea arată locul din Catalogul de la Rhodos I):

III. ADMINISTRAȚIE ȘI DISCIPLINA BISERICEAȘCĂ

E) Adaptarea prescripțiilor canonice în ceea ce privește postul la exigențele vieții actuale.

G) Problema căsătoriei (căsătorii mixte, piedici în calea căsătoriei, cea de a doua căsătorie a preoților).

I) Problema calendarului.

IV. RELAȚIILE BISERICILOR ORTODOXE ÎNTRE ELE

B) Autocefalia și autonomia în Biserica Ortodoxă.

C) Ortodoxia și Diaspora.

V. RELAȚII ALE BISERICII ORTODOXE CU RESTUL LUMII CREȘTINE

50. *Iată propunerile Comisiei I:*

În privința revizuirii catalogului temelor Sfântului și Marelui Sinod. — Comisia noastră a purces la lucrul său după ce a căutat metoda care avea să ducă la concluzii în legătură cu stabilirea criteriilor, pe baza cărora avea să se facă selectarea datorită temelor arzătoare și de interes general pentru Biserica Ortodoxă de pretutindeni din catalogul Primei Conferințe Panortodoxe ținută în Rhodos.

În acest scop, Comisia s-a întrunit în ședințe repetate, în timpul cărora au avut loc dezbateri amănunțite, la care au participat toți delegații, care au exprimat opiniile Bisericilor lor și, în sfârșit, s-a hotărât ca fiecare delegație să supună în scris un catalog propriu cu temele propuse.

Din examinarea comparativă și din studiul cataloagelor propuse au rezultat următoarele:

A. În vederea alcătuirii unui catalog cu temele viitorului Sfânt și Mare Sinod către toate delegațiile următoarele teme:

1. Adaptarea dispozițiilor bisericesti referitoare la post la exigențele vieții actuale;

2. Impedimente la căsătorie;

3. Problema calendaristică. Studiarea problemei în legătură cu hotărârea primului Sinod ecumenic despre Paște și afla-

B) Ortodoxia și alte Biserici Vechi-Orientale.

C) Ortodoxia și Biserica Romano-Catolică.

D) Ortodoxia și Bisericile și Confesiunile care au luat ființă din Reformă.

E) Ortodoxia și Vechii-Catolici.

F) Ortodoxia și mișcarea ecumenică.

VII. PROBLEME TEOLOGICE

D) Ortodoxia și lumea contemporană (Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la triumful idealurilor creștine de pace, libertate, fraternitate între popoare, de luptă împotriva discriminării rasiale, de eliberare, de dreptate socială).

4. Diaspora și Ortodoxia. Situația actuală și poziția canonică a Diasporei Ortodoxe.

5. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine.

propunerile venite din partea sinoadelor locale nu este practică, deoarece delegația care le aduce nu mai are libertatea de discuție, de îmbunătățire, de retragere a unor teme sau păreri și dacă toate delegațiile ar veni cu asemenea declarații sinodale, s-ar bloca de la început orice posibilitate de dialog.

a) Ortodoxia și Vechile Biserici Creștine;

b) Ortodoxia și Biserica Romano-Catolică;

c) Ortodoxia și Bisericile și Confesiunile care au luat ființă din Reformă.

d) Ortodoxia și Biserica Anglicană;

e) Ortodoxia și Vechii-Catolici.

6. Dipticele.

7. Autocefalia și Autonomia în Biserică

B. În afară de temele de mai sus, s-au propus de către diferiți reprezentanți și alte teme. Acestea sînt următoarele, expuse aritmetic, din punct de vedere al priorității:

a. Șase Biserici au propus:

1. Relațiile dintre Bisericile Ortodoxe Autocefale cu celelalte Biserici și cu Patriarhia ecumenică, conform canoanelor și istoriei;

2. Modul de declarare a Autocefaliei;

3. Căsătoria clericilor după hirotonie și a doua căsătorie a clericilor.

b. Patru Biserici au propus:

1. Izvoarele Revelației divine;

2. Sfînta Tradiție, determinarea sensului și întinderii ei;

3. Sensul Bisericii;

4. Conștiința comună a Bisericii;

5. Infașibilitatea Bisericii, manifestată prin ierarhia ei în Sinodul Ecumenic;

6. Participarea mai deplină a elementului laic în viața cultică și cealaltă a Bisericii;

7. Ortodoxia și celelalte religii;

8. Incinerarea morților și teologia ortodoxă.

c. Trei Biserici au propus:

1. Sfînta Scriptură;

2. Inspirația Sfîntei Scripturi;

3. Autoritatea Bisericii;

4. Redistribuirea pericopelor liturgice;

5. Ortodoxia și Biblia;

6. Codificarea sfîntelor canoane și a dispozițiilor canonice;

Ortodoxă.

8. Stabilirea condițiilor de recunoaștere a unei Biserici, ca autocefală.

9. Ortodoxia și Mișcarea ecumenică.

10. Contribuția Bisericilor locale la impunerea ideilor creștine de pace, libertate, înfrățire și dragoste între popoare și îndepărtarea discriminărilor rasiale. Acestea vor alcătui ordinea de zi a viitorului Mare și Sfînt Sinod al Bisericii Ortodoxe.

7. Ortodoxia în lume;

8. Sensul noțiunilor «acribie» și «iconomie».

9. Eutanasia și teologia ortodoxă.

d. Două Biserici au propus:

1. Canonul cărților Vechiului Testament în Biserica Ortodoxă;

2. Omogenizarea tipicului și a textelor liturgice în cult. Revizuirea și editarea lor științifică;

3. Viața monahală;

4. Scrisorile irenice;

5. Sfîntul Mir;

6. Biserica ortodoxă și tineretul;

7. Respectarea obligațiilor ce decurg din tomosurile de întemeiere;

8. Declararea autocefaliei;

9. Cine declară autocefalia?

e. O Biserică a propus:

1. Definirea sensului dogmei din punct de vedere ortodox;

2. Textele simbolice în Biserica Ortodoxă;

3. Texte autoritative în Biserica Ortodoxă;

4. Organizarea tribunalelor duhovnicești;

5. Cele legate de treapta episcopală;

6. Care sînt Bisericile autocefale recunoscute astăzi?

Tuturor delegațiilor li s-a dat libertatea să aleagă una, două sau mai multe teme de tratat, urmînd ca lucrările în formă definitivă să fie trimise Secretariatului de la Chambésy în termen de șase luni, sau

7. Studiul modalităților de apropiere și unitate a Bisericilor și perspectiva Sinodului;

8. Probleme sociale;

9. Căsătoria și familia;

10. Ortodoxia și problemele creștinilor

C. Luîndu-se în discuție, din aceste ultime teme, au fost reținute următoarele :

1. Textele simbolice în Biserica Ortodoxă;

2. Organizarea tribunalelor duhovnicești;

3. Cele legate de treapta episcopală;

4. Biserica Ortodoxă și tineretul;

5. Relațiile Bisericilor Ortodoxe Autocefale locale cu celelalte Biserici și cu Pa-

triarhia Ecumenică, conform canoanelor și istoriei;

11. Dezvoltarea pelerinajului la toate locurile sfinte de închinare (în legătură cu Bisericile care au propus temele de mai sus vezi Anexa).

6. Probleme sociale;

7. Căsătoria și familia;

8. Ortodoxia și problemele creștinilor în regiunile cu intense schimbări sociale;

9. Dezvoltarea pelerinajului la toate locurile sfinte de închinare.

D. Celelalte teme au fost date spre studiu Bisericilor locale, în special următoarele :

1. Izvoarele Revelației divine;

2. Codificarea sfințelor canoane și a dispozițiilor canonice;

3. Iconomia și acribia;

4. Sensul Bisericii;

5. Viața monahicească.

Aceste teme vor fi examinate, probabil într-o adunare interortodoxă.

E. În ceea ce privește metoda pregătirii temelor Sinodului :

COMISIA ÎNȚIIA recomandă ca să se mențină procedura hotărîită de a IV-a Conferință Panortodoxă asupra pregătirii temelor, cu singura deosebire că temele fixate a fi studiate să fie prezentate de Bisericile locale în fața Comisiei Interortodoxe pregătitoare și a Conferințelor Panortodoxe Presinodale, nu ca rapoarte care poartă pecetea oficialității și aprobarea Bisericilor — fapt care ar împiedica dialogul interortodox liber —, ci ca lucrări teologice, științifice, făcute sub supravegherea Bisericilor, aprecierea teologică a acestora revenind Comisiei interortodoxe, tuturor Bisericilor locale și Conferinței Panortodoxe Presinodale.

În ceea ce privește termenul pînă la care se fac recomandările Secretariatului în-sărcinat cu pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod, s-a stabilit că recomandările pot fi făcute cel mai tîrziu, în timp de 6 luni, iar în caz că există motive întemeiate, în timp de un an.

De asemenea, Comisia Întîia a hotărîit să recomande plenului :

a) Să se exprime calde mulțumiri Patriarhiei Ecumenice, prin intermediul Prea Sfințitului Mitropolit de Calcedon, Meliton, pentru ospitalitatea oferită aici;

b) Să se sublinieze lucrarea prețioasă săvîrșită pentru Ortodoxie în acest centru de către Patriarhia Ecumenică, felici-

tînd în același timp pe Secretarul cu problema pregătirii Sinodului, Prea Sfințitul Mitropolit de Tranopolis, Damaschin și pe colaboratorii săi pentru contribuția lor foarte importantă la propășirea operei de pregătire a Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

cel mai târziu un an. Pe baza lucrărilor primite, se va convoca cea de a doua Conferință Presinodală ⁵¹.

Raportul celei de a doua Comisii care s-a ocupat de problema dialogului cu celelalte Biserici, în forma lui ultimă, prescurtată, n-a făcut altceva decît să confirme ceea ce a propus Comisia întâia, care a inclus printre temele sinodului, la punctul 8 și 9, studierea raporturilor cu *restul lumii creștine* și cu *Mișcarea ecumenică*. În plus, raportul Comisiei a II-a a recomandat și Conferința Presinodală a aprobat, ca dialogurile să se extindă și la alte religii, în vederea colaborării tuturor religiilor în slujirea omului contemporan și, în general, pentru înfrățirea dintre popoare și pentru pace ⁵². În mod normal, această reco-

51. Temele pentru Sfîntul și Marele Sinod alese de către Bisericile Ortodoxe locale spre a fi studiate pînă la a doua conferință sinodală :

1. *Diaspora ortodoxă* :
 Patriarhia Ecumenică
 Patriarhia Antiohiei
 Patriarhia Moscovei
 Patriarhia Română
 Biserica din Grecia
2. *Autocefalia și modul ei de proclamare* :
 Patriarhia Ecumenică
 Patriarhia Alexandriei
 Patriarhia Ierusalimului
 Patriarhia Moscovei
 Patriarhia Română
 Biserica din Grecia
3. *Autonomia și modul ei de proclamare* :
 Patriarhia Alexandriei
 Patriarhia Ierusalimului
 Patriarhia Moscovei
 Patriarhia Română
 Biserica din Grecia
4. *Dipticele*
 Patriarhia Ecumenică
 Biserica din Cipru
 Biserica din Grecia
5. *Problema noului calendar* :
 Patriarhia Alexandriei
 Patriarhia Bulgariei
 Biserica din Grecia
 Biserica din Polonia
6. *Piedici în calea căsătoriei* :
 Biserica din Cipru
 Biserica din Grecia
7. *Readaptarea prescripțiilor canonice în ceea ce privește postul* :
 Patriarhia Antiohiei
 Patriarhia Serbiei
 Patriarhia Bulgariei
 Biserica din Cipru
 Biserica din Grecia
 Biserica din Polonia
8. *Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine* :
 Patriarhia Alexandriei
 Patriarhia Antiohiei
 Patriarhia Ierusalimului
 Patriarhia Moscovei
 Patriarhia Bulgariei
 Biserica din Grecia
 Biserica din Finlanda
9. *Ortodoxia și mișcarea ecumenică* :
 Patriarhia Ierusalimului
 Biserica din Grecia
10. *Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, fraternitate și de dragoste între popoare și înlăturarea discriminărilor rasiale* :
 Biserica din Grecia
 Biserica din Cehoslovacia

52. Iată raportul COMISIEI A II-A :

1. Referitor la *dialogurile teologice*, deja în desfășurare ale Bisericii Ortodoxe, a) cu anglicanii, b) cu Vechii-Catolici, c) cu Vechile Biserici Orientale, propune ca acestea să se continue și să se intensifice ; să se intensifice îndeosebi dialogul cu Vechile

mandare aprobată ar fi trebuit să-și găsească locul printre cele zece teme, să fie adăugată la tema 8 sau la tema 9, sau să figureze ca a 11-a temă. Nu s-a făcut nimic din toate acestea, așa încît nu se știe cum va figura ea pe agenda sinodului și dacă va figura. N-a fost repartizată spre studiu nici unei Biserici. Se va putea spune că hotărîrea a fost luată nu în vederea sinodului, ci în vederea orientării în prezent a Bisericilor. Aceasta ar însemna să se uite că scopul unic și exclusiv al Primei Presinodale a fost pregătirea agendei și în general a Sfîntului și Marelui Sinod. Asupra acestui detaliu va trebui să se pronunțe desigur a doua Conferință Presinodală.

Comisia a treia, care a avut sarcină să facă propuneri în legătură cu sărbătorirea Paștelui de către toți creștinii în aceeași duminică, a prezentat un raport în patru puncte și o recomandare. Cele patru puncte evită de fapt o pronunțare netă în problemă, fiind mai degrabă reticente din motive pastorale — teama de noi schisme — și simțindu-se legate de hotărîrea de la Niceea care are autoritate ecumenică

Biserici Orientale, în speranța că aceste dialoguri vor contribui la realizarea scopului principal, unitatea creștină.

2. Dat fiind că prin hotărîre unanimă panortodoxă a luat ființă o *Comisie tehnică teologică interortodoxă* în vederea pregătirii din partea ortodoxă, a dialogului cu Biserica Romano-Catolică, trebuie să înceapă a funcționa această Comisie și să se ocupe ea de această problemă cît mai repede posibil.

3. Dat fiind că a patra Conferință Panortodoxă hotărîse ca *studiul și pregătirea dialogului cu luteranii* să se facă în prim stadiu de către Bisericile locale și constatîndu-se că în această privință s-a realizat destul, datorită acțiunilor întreprinse separat pînă acum și datorită foarte multor discuții neoficiale la nivel academic, Conferința prezintă hotărîște să se alcătuiască o *Comisie interortodoxă*, asemenea celor pentru alte dialoguri teologice, în vederea pregătirii, din partea ortodoxă, a unui dialog teologic oficial cu luteranii și să se întreprindă, întocmai ca și în situațiile asemănătoare, toate cele necesare în vederea întrunirii acestei comisii.

4. *Dialogurile Bisericii Ortodoxe să se extindă și la alte religii* în vederea colaborării tuturor religiilor în slujirea omului contemporan, și, în general, pentru înfrățirea dintre popoare și pentru pace.

5. *Biserica Ortodoxă*, continuînd tradiția ei de pionier în crearea și susținerea Mișcării Ecumenice și de Biserica fondatoare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, să *întețească încă și mai mult contribuția ei în cadrul acestui consiliu și fără a neglija direcția orizontală să-și concentreze atenția spre direcția verticală*, adică spre teologia Unității Bisericii.

În acest scop se consideră necesar ca în personalul superior al sediului Consiliului Ecumenic al Bisericilor să se introducă un număr apreciabil de teologi ortodocși și mai ales în sectorul «Credință și Constituție», încît opiniilor ortodoxe teologice și bisericesti să li se acorde o poziție mulțumitoare în alcătuirea textelor Consiliului. În sfîrșit, la prima reexaminare a Regulamentului Consiliului să se urmărească îndreptarea acestui Regulament așa încît reprezentarea ortodoxă în corpurile administrative și consultative ale Consiliului să fie corespunzătoare principiilor ecleziastice ortodoxe.

și care are în vedere mai ales distincția dintre Paștile evreilor și Paștile creștin. Comisia a făcut totuși recomandarea ca să fie convocați în cel mai scurt timp la Chambésy astronomi, istorici și canoniști care să întreprindă un studiu competent asupra problemei. Din informațiile primite la Patriarhia Română, această conferință de specialiști a și fost convocată. Dar, ca și în problema dialogului cu celelalte religii, recomandarea Comisiei a treia nu și-a găsit locul pe agenda viitorului sinod. Problema sărbătoririi Paștilor în aceeași duminică de către toți creștinii nu figurează deocamdată printre cele zece teme. Desigur, rezultatele conferinței specialiștilor vor face obiectul unei noi luări în considerare a temei de către a doua Conferință Presinodală⁵³.

53. *Iată raportul COMISIEI A III-A :*

1. Cea de-a treia comisie a Primei Conferințe Panortodoxe Presinodale a studiat problema colaborării în comun a Paștilor de către toți creștinii în aceeași duminică. Ea a procedat cu un spirit de responsabilitate raportându-se la Biserica Ortodoxă în totalitate, luând în considerație aspirațiile ecumenice contemporane pentru unitatea creștină.

2. Comisia nu a insistat asupra fondului problemei, căci acest aspect depășea competența sa, dar a studiat oportunitatea de a-l înscrie sau nu pe ordinea de zi a viitorului Sfânt și Mare Sinod Panortodox.

3. Delegații, plini de responsabilitate față de unitatea Bisericii au pus în evidență următoarele puncte : »

a) *Dimensiunea pastorală a problemei.* — Ținând cont de situația actuală a mai multor Biserici Ortodoxe atît din punct de vedere sociologic, cît și de experiențele lor dureroase din trecut, schimbarea datei Paștilor riscă să provoace frământări și schisme noi în rîndul poporului lui Dumnezeu. Ei consideră că un mare număr de credincioși nu sînt din punct de vedere psihologic și în general, pastoral, pregătiți pentru această schimbare.

b) *Grija pentru integritatea Bisericii Ortodoxe.* — Celebrarea Paștilor în Biserica Ortodoxă la o dată diferită de cea a altor confesiuni creștine se prezintă ca o dovadă de identitate și de fidelitate pentru anumite Biserici Ortodoxe care sînt confruntate cu problema gravă a prozelitismului. În acest caz, adaptarea unei date comune a Paștilor ar facilita prozelitismul în rîndul credincioșilor acestor Biserici.

c) *Necesitatea de a fi fideli față de Primul Sinod ecumenic de la Niceea.* — Anumiți delegați au considerat că schimbarea datei Paștilor reprezintă o derogare față de deciziile Primului Sinod de la Niceea și prezintă riscul de a pierde fidelitatea credincioșilor prin această schimbare. Trebuie să se păstreze aceeași distincție între Paștile evreiești și Paștile creștin.

d) *Originea acestei cereri de a sărbători în comun Paștile nu-și are proveniența în interiorul Bisericii Ortodoxe.* — Dacă Bisericiile Ortodoxe au început discuția acestei probleme, ele au făcut-o la presiunea factorilor externi de viața lor bisericească. Ortodocșii, pentru un moment, nu simt nevoia de a schimba această dată. Din toate aceste motive, anumiți delegați au considerat că, Sfîntul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe nu trebuie să ia nici o decizie în această problemă.

4. Speranțe unanime

În acest stadiu ne găsim deci la acest mijloc de an 1977.

Prima Conferință Presinodală a reînnoit speranțele în vederea convocării Sfintului și Marelui Sinod⁵⁴. Participanții s-au despărțit mulțumiți de rezultate⁵⁵ și pînă în prezent nu s-a reacționat negativ față de cele zece teme. E mai mult decît sigur că toate Bisericile au dat în studiu temele ce și-au asumat să trateze. Biserica Ortodoxă Română a alcătuit două Comisii de lucru, cu profesori de la cele două școli teolo-

4. În același timp în spiritul responsabilității față de angajamentele ecumenice ale Bisericii Ortodoxe, și din dorința de unitate pentru întreaga lume creștină, mai mulți participanți au subliniat:

a) Celebrarea Paștilor la date diferite de către Bisericile creștine constituie o sfidare la adresa lumii creștine;

b) Celebrarea Paștilor la date diferite reprezintă o problemă serioasă pentru ortodocșii care trăiesc în teritorii în care sînt amestecați cu alți creștini;

Cu toate că a fost în unanimitate subliniat că data Paștilor trebuie să fie comună pentru toate Bisericile Ortodoxe, s-a pus problema de a ști dacă fiecare Biserică locală ar putea avea libertatea de a celebra Paștile la o dată comună cu alte Biserici și confesiuni din aceeași țară.

c) Sinodul de la Niceea stabilind data Paștilor nu a luat în considerație decît lumea mediteraneană. Prezența creștinilor în diverse zone geografice ale lumii pune din nou probleme în ceea ce privește data Paștilor. Din aceste motive hotărîrea Sinodului de la Niceea va trebui să fie interpretată conform spiritului care a guvernat elaborarea sa.

d) Ar fi de dorit să se studieze și să se găsească o soluție pentru anomalia care există în anumite Biserici Ortodoxe care și-au îndreptat calendarul, dar care din grija pentru unitatea și comuniunea cu alte Biserici Ortodoxe sărbătorească Paștile după vechiul calendar. Ar fi vorba deci de a pune de acord calendarul bisericesc cu datele astronomice.

e) Delegații ortodocși prezenți la cea de a V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi au declarat că Bisericile lor vor lua în studiu problema datei comune a Paștilor.

N.B., Pentru a răspunde la această promisiune într-un mod cu adevărat responsabil și avînd în vedere necesitățile pastorale exprimate de anumiți frați ortodocși, Comisia noastră propune adunării plenare să recomande Secretariatului pentru pregătirea Sfintului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe convocarea într-un timp cît mai scurt a unei Conferințe restrînse de specialiști (astronomi, istorici, canoniști) și de pastori pentru a prezenta un studiu competent asupra problemei.

54. Vezi Ion Bria, *L'Espoir du Grand Synode Orthodoxe*, în «Revue Théologique de Louvain», 8-e année, 1977, fasc. 1; v. și *Concile et diaspora: point de vue d'un évêque serbe, par l'évêque Stéphane de Dalmatie*, în «S.O.P.», nr. 18, mai 1977, p. 8.

55. «Putem să mărturisim astăzi, înaintea Bisericii și a lumii, că harul Domnului ne-a fost de ajuns și că puterea lui a strălucit în slăbiciunile noastre», *Cuvîntare de încheiere a Primei Conferințe Presinodale*, 21—30 noiembrie 1976, a Mitropolitului Meliton de Calcedon.

gice superioare, din București și Sibiu. Prima Comisie care s-a și întrunit de trei ori pînă acum, va prezenta referate asupra Diasporei și asupra modului de proclamare a autocefaliei și autonomiei. Cea de a doua Comisie va face recomandări delegaților Bisericii noastre la cea de a doua Presinodală referitor la celelalte șapte teme. Noi vom trimite la Chambésy referatele pînă la sfîrșitul acestui an.

Dacă am încerca o evaluare a celor zece teme alese de Prima Conferință Presinodală pentru agenda definitivă a Sfîntului și Marelui Sinod Ortodox, am putea face mai întii niște constatări și în al doilea rînd ar trebui să ne punem cîteva întrebări.

Constatările ar trebui să înceapă prin aprecierea că într-adevăr, lista de zece teme cuprinde ansamblul celor mai importante probleme asupra cărora se simte nevoia unor decizii panortodoxe de autoritate. Primele patru au în vedere nu atît probleme esențial eclezilogice, cît aspecte canonice ale organizării Bisericii în existența ei pămîntească. Cine are dreptul să organizeze și să poarte de grijă comunităților naționale din diaspora, cine are dreptul să acorde autocefalia și autonomia și care este ordinea canonică a scaunelor episcopale, cine e pomenit întii și cine după aceea, cine vorbește întii și cine îi urmează, cine are protia la slujbe și așa mai departe. Mai ales în ultima vreme, multe aspecte ale acestor probleme au creat necazuri, au dat naștere la pretenții și contrapretenții și chiar au izolat unele Biserici de altele, fiind de mai multe ori și în mai multe cazuri deja pe marginea schismei. Și chiar dacă judecăți canonice exprese n-au fost pronunțate cu autoritate sinodală, totuși s-au emis hotărîri de oprire a conslujirii și comuniunii între un grup de Biserici și alt grup ceea ce a deplasat puțin problema de la nivelul administrativ canonic, la cel sacramental-dogmatic.

Urmează ca Sfîntul și Marele Sinod să caute să reducă tensiunea și, în orice caz, s-o reducă iarăși la nivelul administrativ-canonice de oarece, în fond, *nu diferențele dogmatice provoacă disensiunile, ci anumite pretenții de jurisdicție, nu se știe de partea cui justificate*. În ceea ce privește autocefalia și autonomia, diferendul e între Patriarhia Ecu-menică și Bisericile naționale, sau cu unele Biserici-fiice din diaspora. Probabil se va încerca și o diferențiere mai exactă între autocefalie și autonomie, dacă se vor găsi temeuri canonice pentru o diferențiere, sau poate se vor contopi una în alta. E greu să anticipăm o soluție și nici n-ar fi potrivit s-o facem. E deajuns să spunem că, în istorie, multe autocefalii au existat înaintea Constantinopolului și paralel cu el, și chiar după aceea, organul care acorda autocefalia nu era întotdeauna Constantinopolul, pentru a ne da seama cum va fi confruntarea cu

această Patriarhie care va susține probabil, că numai ea poate acorda autocefalia, potrivit canoanelor. Și va începe atunci interpretarea canoanelor, care nu e întotdeauna aceeași în viziunea tuturor canoniștilor. Vor fi încercări de a reajusta unele situații și după alte criterii mai vechi decât cele canonice, adică tradiționale. În orice caz, numai exemplul acesta și iată ce perspective sînt de prevăzut în perioada presinodală!

Celelalte teme sînt pastorale și se va încerca, din aceste motive, îndulcirea prescripțiilor unor canoane care nu mai pot fi respectate în societatea contemporană și, ar fi drept, să se elibereze conștiința credincioșilor de teama că fac păcate acolo unde nu au altă alternativă. Avem în vedere mai ales prescripțiile cu privire la post⁵⁶ și unele aspecte legate de impedimentele la căsătorie. Nu știm încă dacă sub denumirea acestei teme se va trata și recăsătorirea preoților și în general căsătoria după hirotonie⁵⁷. Se va vedea cum vor înțelege Bisericele să recomande tratarea temei.

Problema calendarului are în vedere unificarea modului de stabilire a sărbătorilor ortodoxe, spre a se ajunge la aceleași date pentru întreaga Biserică. Prof. D. Stăniloae crede că dintre toate problemele care frămîntă astăzi Ortodoxia, aceea a calendarului este singura schismă⁵⁸.

Alte teme, *a opta și a noua*, pe lângă faptul că vor încerca o evaluare a dialogurilor angajate pînă în prezent între confesiunile creștine și în Mișcarea ecumenică, vor încerca probabil să stabilească noi criterii de dialog și să dea o bază mai solidă participării la Mișcarea ecumenică. Cînd zic mai solidă, mă gîndesc de fapt la *mai exactă*, în așa fel încît să nu se mai meargă la întîmplare și, mai ales, să nu se mai dea nimănui posibilitatea să numească angajarea în ecumenism, o erezie. Sau să se împiedice angajarea pînă la erezie.

În sfîrșit, ultima temă e o temă de actualitate socială și va încerca să situeze Biserica în raport cu problemele păcii și războiului, ale libertății, ale discriminărilor etc.

56. Antonios Alevisopoulos, *Sfîntul și Marele Sinod al Ortodoxiei*, în «Kirche im Osten», vol. 15, 1972, spune că în problema postului o evoluție evidentă a avut deja loc, ceea ce ușurează o decizie de reajustare. De altfel, el este de părere că unele din probleme, cum este și căsătoria și hirotonia, în scurt timp vor fi rezolvate de conștiința Bisericii, adică se va ajunge la consens în privința lor, și aceasta le va impune mai repede decît o poate face un sinod.

57. Profesorul Drașcovici numără problema căsătoriei clericilor după hirotonie printre «problemele arzătoare», «Epispepsis», 30.I.1973, și la H. M. Biedermann, *op. cit.*

58. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opinii...*, p. 431.

CONCLUZII

După cum se poate lesne observa, temele n-ar întruni condițiile care să le recomande unui Sinod ecumenic. Nu tratează probleme de doctrină. Dar tratează probleme ale vjeții Bisericii. Nu tratează însă probleme de interes actual pentru celelalte confesiuni creștine, cu câteva excepții bineînțeles, dar în problemele de excepție, confesiunile au deja mai mult sau mai puțin poziții definite. Spre exemplu, în ceea ce privește tema a zecea, a relațiilor cu societatea contemporană sau chiar a diasporalelor, a calendarului, a postului etc. În toate aceste probleme mai ales noi ortodocșii avem nevoie de un agiornamento.

Vor aduce soluțiile acestor teme, mari noutăți în viața ortodoxă? Vor antrena ele în vreo oarecare măsură schimbări radicale în viața creștină? Greu de spus. Mai degrabă nu. Vor reglementa unele lucruri și vor aduce pace în viața internă ortodoxă. Fără îndoială că și aceasta va fi foarte mult, dar nu va fi deloc vorba de o schimbare radicală. Mai ales că, după părerea noastră personală, în unele din ele s-ar putea ca unica soluție posibilă azi să fie acceptarea statu-quo-ului. Noutatea s-ar putea să se înfățișeze și în revelarea unei fețe și mai dinamice a Ortodoxiei, în ambele sensuri: în voința de deschidere pe de o parte, și în mai multă fermitate doctrinară pe de altă parte, luând mai în serios decît pînă acum angajarea ei în ecumenism. Multe lucruri vor depinde însă și de structura intelectuală și spirituală a Sfîntului și Marelui Sinod al lumii ortodoxe contemporane. În măsura în care Ortodoxia mai are sfinți, cărturari și cercetători serioși printre membrii de drept ai sinodului, rezultatele vor fi strălucite, pozitive, cuminți, încurajatoare.

Vor fi hotărârile Sfîntului și Marelui Sinod infailibile? Întrebarea e aproape inutilă. Nefiind vorba de doctrină, ele vor putea avea, cu timpul, doar acea infailibilitate pe care o pot avea hotărârile administrative și canonice. O infailibilitate de durată limitată, pînă la hotărîri noi ce ar putea surveni în istorie. Personal cred chiar că nefiind vorba de un sinod ecumenic și nefiind în temă probleme doctrinare, nici nu e indicat să folosim calificativul de infailibile. Să zicem mai bine că vor fi obligatorii pentru întreaga Biserică sau, în orice caz, pentru Bisericile ce vor lua parte la sinod.

Prin aceasta am atins o altă problemă, dar ne vom limita doar la enunțarea ei. E posibil ca dacă unele Biserici nu vor lua parte la Sinod,

să nu-i ratifice deciziile. Ce se va întâmpla atunci? Vom avea ceea ce prevede Olivier Clément: o schismă de vechi credincioși⁵⁹.

Îată deci încă un pericol pe care Sfântul și Marele Sinod trebuie să-l evite. Cu privire la infailibilitate trebuie să ne mai amintim un lucru: nu sinoadele sînt infailibile și nici hotărîrile lor, ci Biserica, înspirația Sfîntului Duh. Biserica în plenul ei (ierarhi, cler, teologi, credincioși) conferă infailibilitate mai ales prin recepționarea și experimentarea noilor învățături.

În orice caz temele sînt, toate, interesante și vor da naștere la discuții importante și responsabile. E greu de spus cît vor dura ele. În orice caz intenția este ca discuțiile să-și epuizeze posibilitățile înainte de sinod, în perioada presinodală, în cadrul Conferințelor presinodale al căror număr n-a fost încă precizat sau limitat.

Ca și în Sinoadele ecumenice, temele vor trebui să fie acceptate cu unanimitate. Dar unanimitatea trebuie realizată încă în Conferințele presinodale. După aceea Sfîntul și Marele Sinod va asculta referate bine puse la punct, asupra cărora s-a căzut de acord anterior și cărora Sinodul le va conferi doar consacarea oficială ca Hotărîri ale lui.

Ce se va întâmpla cu temele care nu vor întruni unanimitatea? Probabil vor fi retrase încă înainte de Sinod de pe ordinea de zi. Așa ar fi normal. S-ar putea însă ca o conferință presinodală să hotărască totuși transmiterea unor astfel de teme sinodului. Rezultatul ar fi același însă (căci Biserica ce s-ar opune în presinodală ar trebui să rămîna consecventă): lipsa unanimității. Asemenea teme ce n-ar întruni unanimitatea vor trebui retrase și din sinod. Fără unanimitate nu sînt posibile hotărîri, decît într-un singur fel, dar absolut imposibile ca procedură astăzi: realizarea unanimității prin excomunicarea minorității, cum a făcut Constantin cel Mare cu cei care nu voiau să semneze formula Sinodului I Ecumenic. El nu numai că i-a excomunicat, dar i-a și exilat, iar pe alții i-a amenințat cu diferite pedepse, cum a făcut de pildă cu Eusebiu de Cezareea. La Sinodul IV ecumenic, Teodoret al Cirului n-a fost lăsat să intre în sinod pînă n-a anatemitizat pe Nestorie⁶⁰. Așa se făcea la sinoade. Ba uneori se mai tăiau și capete din acelea care făceau opinii separate. Dar, cine știe, poate că vreo Presinodală va găsi vreo soluție nouă, acceptabilă ca procedură de întreaga Biserică la nivelul mentalităților prezente.

*

59. O. Clément, op. cit., în «Sinodica», I, p. 106.

60. Vezi Pr. Prof. I. G. Coman, *Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii*, în «Studii teologice», XIX (1976), nr. 1—2, p. 19.

După cum am mai spus, nu știm cît timp vor cere cele zece teme spre a fi aduse în situația de referate investite cu unanimitate. Nu știm cînd se va putea convoca cea de a doua Conferință Presinodală, deși dorința exprimată într-un fel de euforie prematură, a fost ca ea să se țină în anul imediat următor adică 1977. Nu știm dacă nu vor apărea obiecții și piedici de netrecut din chiar studierea celor zece teme.

Ce se va întîmpla atunci? Nu se va întîmpla nimic. Dacă 1200 de ani Ortodoxia a putut trăi fără un sinod ecumenic — cîteva locale au fost totuși — va mai putea trăi cel puțin încă tot pe atîta fără pericor. Unele diferende se vor soluționa bilateral sau vor cădea în desuetudine înainte de a se maturiza pînă la nivelul unor conflicte. Dar această Voință de sinod care a apărut în toate conștiințele ortodoxe va persista mereu și avem asigurarea că celui ce cere i se va da, celui ce caută va afla, celui ce bate i se va deschide (Matei VII, 7). Speranța noastră trebuie să fie că ni se va deschide foarte repede.